

การวิเคราะห์การสื่อความหมายความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในภาพยนตร์ไทยเรื่อง ต.ม.
Analysis of Representations of Violence Against the Elderly in the Thai Film
“Tho Phu Thao” (The Last Light)

องอาจ สิงห์ลำพอง^{1*}

Ongart Singlumpong

^{1*}ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาบรอดแคสต์ติ้งและการผลิตสื่อสตรีมมิง คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

Assistant. Professor. Dr., Broadcasting and Streaming Media, Faculty of Communication Arts, Bangkok University

อีเมล : dongongart@hotmail.com

DOI: <http://doi.org/10.14456/jhusoc.2025.20>

Received: 9 August 2025 ; Revised: 1 September 2025 ; Accepted: 29 October 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่ออธิบายกลวิธีการสร้างและการสื่อสารความหมายเกี่ยวกับความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ภาพยนตร์ “ต.ม.” ประกอบด้วยโครงสร้างการเล่าเรื่อง 5 ขั้นตอน ได้แก่ การเริ่มเรื่อง การพัฒนาเหตุการณ์ ภาวะวิกฤติ การคลี่คลาย และการยุติเรื่องราว ในเชิงเนื้อหาพบความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในภาพยนตร์ 5 ประเภท รวม 25 เหตุการณ์ ได้แก่ ความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางจิตใจ ความรุนแรงทางเศรษฐกิจ ความรุนแรงจากการทอดทิ้งละเลย และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะความรุนแรงทางจิตใจปรากฏมากที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางและการพึ่งพิงของผู้สูงอายุ รวมทั้งสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างที่ยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทย ข้อค้นพบชี้ว่า ผู้สูงอายุมิได้เผชิญความรุนแรงในมิติเดียว หากแต่ต้องเผชิญกับความรุนแรงหลายมิติที่ทับซ้อนกัน อันก่อให้เกิดทั้งบาดแผลทางกายและจิตใจ ดังนั้นผู้สูงอายุ ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชน และสังคมจำเป็นต้องตระหนักและพัฒนากลไกการป้องกันเชิงรุก เพื่อสร้างเกราะป้องกันทางสังคมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัย

คำสำคัญ : ความรุนแรง, ผู้สูงอายุ, สังคมสูงวัย, ภาพยนตร์ไทย, ภาพยนตร์ ต.ม.

Abstract

The research was a qualitative study that employed content analysis. The findings revealed that the film “The Last Light” adopted a classical paradigm narrative structure, consisting of five stages: exposition, rising action, crisis, resolution, and ending. This structure served as the framework for presenting multiple forms of violence, reflected across

¹ Corresponding author’s Email: dongongart@hotmail.com

individual, family, and societal levels. In terms of content, five types of violence against the elderly were identified, totaling 25 incidents: physical violence, psychological violence, financial/material abuse, abandonment and neglect, and structural violence. Notably, psychological violence emerged as the most prevalent form, reflecting the vulnerability and dependency of the elderly, while also pointing to persistent structural problems in Thai society. A key finding suggests that the elderly did not experience violence in a single dimension, but rather faced multiple, intersecting forms of violence that caused both physical and psychological harm. Therefore, it is essential for the elderly, families, communities, and society at large to raise awareness and develop proactive preventive mechanisms, thereby creating social protection systems that enabled older adults to live safely and with dignity.

Keywords: violence, elderly, aging society, Thai film, the last light

บทนำ

ประเทศไทยกำลังก้าวสู่สังคมสูงวัยอย่างเต็มรูปแบบและจะเร่งตัวขึ้นเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (super-aged society) ในทศวรรษหน้า ความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากรนี้ไม่ใช่เพียงประเด็นด้านสุขภาพหรือเศรษฐกิจแต่กระทบมิติทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่น และแบบแผนการสื่อสารในสาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้าง “ภาพแทน” (representation) ของผู้สูงวัยในสื่อซึ่งมีอิทธิพลทั้งต่อการรับรู้และการปฏิบัติต่อผู้สูงวัยในชีวิตจริง

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขระบุว่าผู้สูงอายุในสังคมถือเป็นกลุ่มเปราะบาง (จรรยาพร ศรีศศลักษณ์, 2556) และในวัยที่อายุสูงมากขึ้นย่อมหลีกเลี่ยงเกี่ยวกับความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นจากคนในครอบครัว สังคมและประเทศชาติในมิติของนโยบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ องค์การอนามัยโลกนิยาม “การล่วงละเมิดผู้สูงอายุ” ว่าเป็นการกระทำหรือการละเว้นในความสัมพันธ์ที่คาดหวังความไว้วางใจ อันก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลอายุ 60 ปีขึ้นไป และประเมินว่า 1 ใน 6 ของผู้สูงอายุในชุมชนทั่วโลกเผชิญความรุนแรงภายใน 1 ปีที่ผ่านมา ทั้งทางกาย จิตใจ เพศ เศรษฐกิจ และการทอดทิ้ง (WHO, 2024) งานสังเคราะห์วิจัยระดับนานาชาติฉบับใหม่ย้ำว่าความรุนแรงต่อผู้สูงวัยเป็น “วิกฤตเงา” ซ้ำมพรมแดน และส่วนใหญ่อยู่ในความสัมพันธ์ใกล้ชิด เช่น สมาชิกครอบครัวหรือผู้ดูแล (systematic review & meta-analysis) หน่วยงานสาธารณสุขสหรัฐอเมริกาเน้นย้ำคำจำกัดความและหมวดหมู่การล่วงละเมิดเดียวกัน พร้อมชี้ว่าผู้กระทำมักเป็น “บุคคลที่ไว้ใจ” (CDC, 2024)

สำหรับในบริบทของประเทศไทย แม้ระบบค่านิยม “กตัญญู” และ “เคารพผู้ใหญ่” เป็นทุนทางวัฒนธรรมสำคัญ แต่ข่าวสารสาธารณะในช่วงหลังบ่งชี้รูปแบบความรุนแรงที่หลากหลายขึ้น ตั้งแต่การทอดทิ้งผู้สูงอายุให้ใช้ชีวิตลำพังโดยขาดปัจจัย พื้นฐานไปจนถึงการทำร้ายในบ้านและในสถานดูแลเอกชนทั้งโดยญาติ

และผู้ดูแล ซึ่งสะท้อน “ความรุนแรงที่มองไม่เห็น” (invisible violence) กับ “ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง” (structural violence) ที่ถูกทำให้เป็นเรื่องปกติผ่านการทำให้เสียหรือการยอมรับโดยปริยายของสังคม

งานวิจัย “SOA: ชุมชนนวัตกรรมเฝ้าระวังและช่วยเหลือเพื่อต้านความรุนแรงใน ผู้สูงอายุ” โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2024 ได้สร้างภาพยนตร์ไทยเรื่อง “ฒ.” เพื่อเป็นนวัตกรรมสื่อภาพยนตร์ของงานวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจตลอดจนสร้างความตระหนักรู้ และนำไปสู่การแก้ปัญหาเกี่ยวกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้สูงอายุ (พนิดา จงสุขสมสกุล และคณะ, 2568) นำแสดงโดย ทนงศักดิ์ ศุภทรัพย์ สีดา พัวพิมล และปวีณา ชารีฟสกุล เขียนบทและกำกับภาพยนตร์โดย งามอาจ สิงห์ลำพอง

ตาราง 1

สรุปช่องทางการเผยแพร่ภาพยนตร์เรื่อง “ฒ.” ในสื่อออนไลน์และออนไลน์

ลำดับ	ว/ด/ป	สถานที่ (โรงภาพยนตร์ / หอประชุม)	จังหวัด	จำนวน
1.	10 พ.ค.68	เมเจอร์ซีนีเพล็กซ์ รัชโยธิน	กรุงเทพ	150
2.	13 พ.ค.68	วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช	พิษณุโลก	20
3.	16 พ.ค.68	เมเจอร์ซีนีเพล็กซ์ พิษณุโลก	พิษณุโลก	226
4.	18 พ.ค.68	เมเจอร์ซีนีเพล็กซ์ ขอนแก่น	ขอนแก่น	211
5.	25 พ.ค.68	เมเจอร์ซีนีเพล็กซ์ สงขลา	สงขลา	209
6.	16-20 มิ.ย.68	มทรรณงานวิจัยแห่งชาติ 2568	กรุงเทพ	300
7.	21 มิ.ย.68	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ	ปทุมธานี	22
8.	26 มิ.ย.68	เมเจอร์ซีนีเพล็กซ์ พิษณุโลก (2)	พิษณุโลก	238
9.	16 ส.ค.68	ศูนย์สวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ	ลำปาง	99
10.	1 ต.ค.68	แอปพลิเคชันVIPA-แพลตฟอร์ม OTT	ทั่วโลก	ทั่วโลก
11.	23 ต.ค.68	สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส	ทั่วประเทศ	ทั่วประเทศ
12.	1 พ.ย.68	YouTube	ทั่วโลก	ทั่วโลก

ภาพ 1

ภาพยนตร์เรื่อง “ผ.”

ผู้วิจัยพบว่าภาพยนตร์ “ผ.” เป็นภาพยนตร์ที่น่าเสนอเกี่ยวกับความรุนแรงในผู้สูงอายุที่นำผลจากการวิจัยมาสร้างเป็นบทภาพยนตร์ ดังนั้นจะมีความรู้ที่เป็นความจริงจากกลุ่มผู้สูงอายุโดยตรง โดยการเล่าเรื่องภาพยนตร์ผ่านศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่องในแบบของสื่อภาพยนตร์และรูปแบบของภาษาภาพยนตร์ที่ต้องอาศัยการตีความหมายที่ถูกสร้างขึ้นจากทีมผู้สร้าง เช่น ผู้กำกับภาพยนตร์ ผู้เขียนบท เป็นต้น ได้ทำการเข้ารหัส (encoding) ทาง การสื่อสารไว้ เพื่อให้เข้าใจความหมายเกี่ยวกับความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในภาพยนตร์เรื่อง “ผ.” ได้อย่างถ่องแท้และครบถ้วนเพื่อให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผลจึงจำเป็นต้องมีการถอดรหัส (decoding) ความหมายเหล่านั้นออกมา ดังนั้นผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจในศึกษาภาพยนตร์ไทยเรื่อง “ผ.” เพื่อเกิดความเข้าใจและตระหนักรู้ถึงความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุผ่านภาพยนตร์ไทยเรื่อง “ผ.”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่อง “ผ.”
2. เพื่อศึกษาการสื่อสารความรุนแรงในผู้สูงอายุผ่านภาษาภาพยนตร์จากภาพยนตร์เรื่อง “ผ.”

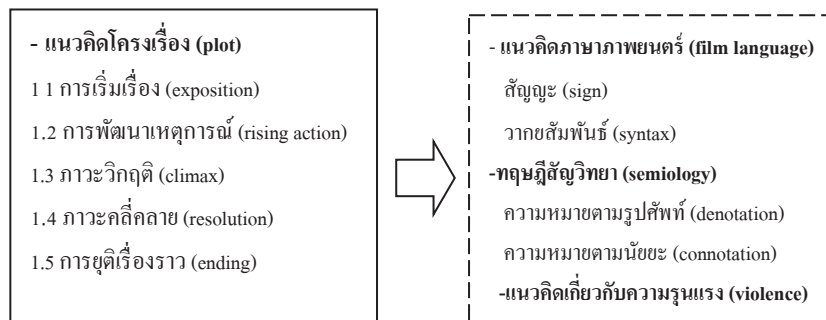
วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ในลักษณะของการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ทั้งหมดเพื่อศึกษาการวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) จากภาพยนตร์เรื่อง “ผ.” ผ่านการวิเคราะห์แนวคิดโครงเรื่อง (plot) แล้วแยกโครงเรื่องออกเป็นการเริ่มเรื่อง (exposition) การพัฒนาเหตุการณ์ (rising action) ภาวะวิกฤติ (climax) ภาวะคลี่คลาย (resolution) และการยุติเรื่องราว (ending) จากนั้นเลือกองค์ข้อมูล (corpus) โดยเลือกจากฉากในภาพยนตร์เพื่อศึกษาภาษาภาพยนตร์ (film language)

โดยใช้แนวคิดภาษาภาพยนตร์ (film language) เพื่อแยกการศึกษาสัญญาณ (sign) วากยสัมพันธ์ (syntax) ร่วมกับทฤษฎีสัญวิทยา (semiology) เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงความหมายตามรูปศัพท์ (denotation) และความหมายตามนัยยะ (connotation) ที่ถูกนำเสนอในภาพยนตร์ แล้วใช้กรอบจากแนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรง (violence) มาช่วยในการวิเคราะห์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาเชื่อมโยงความรุนแรงในผู้สูงอายุที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์เรื่อง “ณ.” โดยมีระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่ พฤษภาคม - สิงหาคม พ.ศ. 2568

ภาพ 2

การวิเคราะห์ภาษาภาพยนตร์ในภาพยนตร์เรื่อง “ณ.”

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่อง “ณ.”

โครงเรื่อง (Plot)

จากการศึกษาภาพยนตร์เรื่อง “ณ.” ที่ได้แยกเป็นเรื่องย่อย 3 เรื่อง เหยียดง ครูโสภีและบังอร ร้อยเรียงสลับกันไป ในส่วนของโครงเรื่องพบว่าภาพยนตร์เรื่องนี้มีการเล่าเรื่อง “รูปตัววี” (classical paradigm) ตามลักษณะโครงเรื่องของ กุสตาฟ เฟรย์ทาก (Freytag) สำหรับเรื่องบันเทิงคดี (fiction) (Giannetti, 2014, p. 337) ดังนี้

1.1 การเริ่มเรื่อง (exposition)

การแนะนำผู้สูงอายุที่เป็นตัวละครหลักทั้ง 3 คน ได้อาศัยอยู่ในจังหวัดพิษณุโลก

เหยียดงยังครองการกลับมาของลูกสาวที่หายไป 10 ปี เขามักตกเป็นเหยื่อการโทรเข้ามาทักท้วงหมายหลอกให้ทำธุรกรรมรูปแบบต่าง ๆ จากแก๊งคอลเซ็นเตอร์

ครูโสภี ครูวัยเกษียณราชการถูกทอดทิ้งจากลูกสาวและหลานสาวที่ต้องย้ายไปกรุงเทพ ทำให้เธอรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิต

บังอรป่วยติดเตียงจากการเป็นโรคเส้นเลือดในสมองแตก และมีการแสดงเจตนาารมณ์ในหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิต หรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วย (Living will) แต่ดวงพรลูกสาวไม่เคารพการตัดสินใจของบังอร

1.2 การพัฒนาเหตุการณ์ (rising action)

เสียงตลกกลองโดยแก๊งคอลเซ็นเตอร์ที่โทรเข้ามาหาเขา โดยหลิวลูกสาวที่หนีออกจากบ้านไปเมื่อ 10 ปีก่อน กลายเป็นส่วนหนึ่งของแก๊งคอลเซ็นเตอร์นี้

ครูโสภีพบกับลูกศิษย์ที่ต้องการเรียนต่อในมหาวิทยาลัยแต่ขาดเงินทุน จึงเลือกเดินชีวิตผิด ครูโสภีต้องเผชิญกับความกลัวและความไม่ปลอดภัยที่ต้องอยู่บ้านคนเดียว

บังอรมีความต้องการจะจากโลกนี้ไปโดยได้ทำหนังสือตามเจตนาไม่ประสงค์จะรับการรักษาใด ๆ แต่ดวงพรไม่ยอมทำตามหนังสือที่ดวงพรทำแล้วฝากเอาไว้

1.3 จุดสูงสุดทางอารมณ์ (climax)

เสียงตลกตลกใจโอนเอนให้แก๊งคอลเซ็นเตอร์เพื่อหลิวลูกสาวรอดจากการถูกทำร้ายจากพวกแก๊งคอลเซ็นเตอร์ ครูโสภีปลั่งถูกแทงโดยน้องลูกศิษย์ที่เธอช่วยเหลือโดยความไม่รู้ของน้องว่าบ้านหลังที่เขาเข้ามาขโมยเป็นบ้านครูโสภีนั่นเอง

ดวงพรตัดสินใจไม่ให้บังอรตายตามเจตนารมณ์ เธอให้บังอรอยู่ด้วยตลอดไป

1.4 ภาวะคลี่คลาย (resolution)

เสียงตลกหลังจากโอนเอนให้กับหลิวเพื่อปกป้องลูกสาว เขารู้สึกผิดที่ไม่สามารถทำอะไรได้มากกว่านี้ และไม่สามารถช่วยลูกสาวออกมาได้

ครูโสภีรอดชีวิตจากการถูกแทง แต่ต้องเผชิญความเจ็บปวดกับการที่ลูกศิษย์ของเธอต้องติดคุกเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ดวงพรยืนยันที่จะดูแลบังอรต่อไป แต่บังอรกลับเสียใจเป็นที่สุดที่ถูกลูกสาวทรยศไม่ทำตามที่เราทำ หนังสือแจ้งแสดงความยินยอมเอาไว้ จากความเห็นแก่ตัวเอง

1.5 การยุติเรื่องราว (ending)

เสียงตลกต้องทนทุกข์จากความผิดที่เคยก่อไว้ และความเป็นห่วงชีวิตของหลิว

ครูโสภีต้องเผชิญกับการที่น้องต้องติดคุก โดยที่เธอไม่สามารถช่วยอะไรได้อีก

ดวงพรดูแลบังอรโดยมิดมือของบังอรเพราะไม่ต้องการให้แม่ไปจากเธอไปอีก

2. เพื่อศึกษาการสื่อสารความรุนแรงในผู้สูงอายุผ่านภาษาภาพยนตร์จากภาพยนตร์เรื่อง “ณ.”

ผู้สูงอายุสามคนต้องเผชิญกับความรุนแรงหลายมิติที่เกิดขึ้นในชีวิต ทั้งทางร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ การทอดทิ้งละเลย และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่ผู้สูงอายุในสังคมไทยต้องเผชิญ โดยการวิเคราะห์ในแต่ละมิติของความรุนแรงผ่านภาษาภาพยนตร์ของคริสเตียน เมทซ์ (Metz) ซึ่งประกอบด้วย สัญญา (sign) และวากยสัมพันธ์ (syntax) (Monaco, 2000, p. 151) และใช้ทฤษฎีสัญญาวิทยา (semiology) ของโรลันด์ บาร์ตส์ (Barthes, 1991) รวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรง (violence) จะช่วยให้เข้าใจถึงความซับซ้อนของปัญหาและความรุนแรงที่ผู้สูงอายุประสบในสังคม

2.1 ความรุนแรงทางกาย (physical violence)

ความรุนแรงทางกายเกิดขึ้นกับบังอรที่ถูกทำร้ายโดยลูกสาว ดวงพรผู้ไม่เคารพเจตนารมณ์ของแม่ในการสิ้นสุดชีวิตตามธรรมชาติ บังอรเป็นผู้ป่วยที่ต้องการจากโลกนี้ไปตามเงื่อนไขที่เธอได้ตั้งใจไว้ แต่ลูกสาวกลับไม่

ยอมให้เธอตายตามเจตนาธรรมณ์ โดยยังคงพยายามยื้อชีวิตของบั้งอร์ไว้ แม้จะเต็มไปด้วยความเจ็บปวดจากการเจ็บป่วยหนัก ซึ่งเป็นการทำร้ายทั้งทางกายและจิตใจให้บั้งอร์ต้องทนทุกข์อยู่กับสภาพร่างกายที่ไม่สามารถควบคุมได้ ความรุนแรงทางกายในกรณีนี้แสดงถึงการขาดการเคารพในสิทธิส่วนบุคคลและการแทรกแซงการตัดสินใจเรื่องชีวิตและความตายของบุคคลที่มีความเจ็บปวดทางร่างกายหนัก การกระทำของดวงพรจึงเป็นการทำร้ายบั้งอร์ทางกายด้วยการยึดการตายของเธอออกไป โดยไม่คำนึงถึงความทรมานที่เกิดขึ้นกับร่างกายของแม่ รวมทั้งครูโสภิตที่ปลั่งถูกน้อยแหว่งด้วยมีด แม้ว่ามันจะเป็นเสมือนความไม่ตั้งใจให้เกิดเหตุการณ์นี้ของน้อยที่เป็นศิษย์ แต่ครูโสภิตคือคนสูงอายุที่ถูกทำร้ายบนร่างกาย

2.2 ความรุนแรงทางจิตใจ (psychological/emotional abuse)

เฮียตงและครูโสภิตต้องเผชิญกับความรุนแรงทางจิตใจที่เกิดจากความโดดเดี่ยวและการถูกทอดทิ้งจากครอบครัว เฮียตงต้องทนทุกข์กับการรอคอยลูกสาวที่หายไปและตกเป็นเหยื่อของแก๊งคอลเซ็นเตอร์ ซึ่งสร้างความรู้สึกกลัวและไม่มั่นคงให้กับเขาอย่างมาก เฮียตงถูกหลอกโดยหลิวจากความรู้ด้วยโอนเงินไปยังบัญชีของพวกแก๊งคอลเซ็นเตอร์ แต่เฮียตงกระทำไปเพราะต้องการปกป้องหลิวจากการจะถูกทำร้าย ทำให้เฮียตงเสียใจและผิดหวังในตัวเองอย่างมาก

สำหรับครูโสภิตแล้ว การที่เธอต้องอยู่บ้านคนเดียวในยามชราทำให้เธอรู้สึกหวาดกลัวและไม่ปลอดภัยจากการที่ต้องเผชิญกับความเป็นจริงของการทอดทิ้ง ความกลัวว่าอาจจะมีคนมาทำร้ายเธอจนต้องติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อเพิ่มความปลอดภัย ครูโสภิตสะท้อนให้เห็นถึงความวิตกกังวลในจิตใจที่มาจากการที่ไม่สามารถพึ่งพาผู้ใดได้และต้องอยู่ตามลำพังในช่วงชีวิตที่เหลืออยู่

ดวงพรลูกสาวบั้งอร์แสดงอวัจนภาษาปฏิเสธการได้รับหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับการรักษาเมื่อวาระสุดท้ายของชีวิตมาถึง เป็นเสมือนการทรยศหักหลังบั้งอร์ที่ไวใจลูกสาว ทำให้บั้งอร์เจ็บปวดใจเป็นที่สุดเมื่อการหักหลังเกิดจากคนที่เธอเชื่อใจและไวใจที่สุด

2.3 ความรุนแรงจากการเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ (financial/material abuse)

เฮียตงเป็นตัวอย่างไม่ดีของผู้สูงอายุที่ถูกหลอกลวงทางการเงินจากแก๊งคอลเซ็นเตอร์ โดยการที่เฮียตงเปิดบัญชีธนาคารและถูกหลอกให้โอนเงินเข้าไป ซึ่งทำให้เขาเสียทรัพย์สินทั้งหมดที่สะสมมาทั้งชีวิต ถือเป็นการหลอกลวงที่สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจที่ร้ายแรงให้กับผู้สูงอายุอย่างเฮียตง การหลอกลวงและการแสวงหาผลประโยชน์จากผู้สูงอายุโดยให้ทำธุรกรรมที่เจ้าตัวไม่ยินยอมในการเสียทรัพย์สิน ถือเป็นการทำร้ายทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่มีทางเลือกในการปกป้องตัวเอง

2.4 การทอดทิ้งและละเลย (abandonment or neglect)

ครูโสภิตถูกทอดทิ้งจากลูกสาวและหลานสาวที่ต้องย้ายไปกรุงเทพฯ ด้วยสภาพสังคมบีบบังคับ ทำให้เธอต้องอยู่ในบ้านคนเดียว การที่ครูโสภิตต้องเผชิญกับการถูกทิ้งในช่วงชีวิตที่ต้องการการดูแลอย่างมากสะท้อนถึงความรุนแรงจากการทอดทิ้งและละเลย ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับความรู้สึกของการสูญเสียและความกลัวในการอยู่คนเดียวในช่วงชีวิตที่เหลืออยู่ การที่ครูโสภิตต้องจัดการกับความรู้สึกไม่ปลอดภัยโดยการติดตั้งกล้องวงจรปิดและปิดประตูหน้าต่างทุกบานในบ้านสะท้อนถึงความรุนแรงที่ไม่ได้เกิดจากการกระทำโดยตรง แต่เป็นผลมาจากการถูกทอดทิ้งจากครอบครัวที่ควรดูแล

2.5 ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence)

ครูโสรักขอให้หน่อยลูกศิษย์เข้าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย แต่เนื่องจากครอบครัวของน้อยมีปัญหาทางเศรษฐกิจ ทำให้เขาไม่สามารถศึกษาต่อได้ ซึ่งสะท้อนถึงความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่เกิดจากระบบการศึกษาและเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกัน สังคมที่ไม่เปิดโอกาสให้กับทุกคนในการพัฒนาตนเองอย่างเท่าเทียม ทำให้เกิดช่องว่าง

ทางโอกาสในชีวิตของผู้คนและส่งผลต่ออนาคตของผู้สูงอายุที่ต้องเผชิญกับความลำบากในช่วงบั้นปลายชีวิต

เช่นเดียวกันกับบั้งอรที่ต้องใช้เอกสารแสดงเจตนาธรรมณ์ในการไม่ต้องการรักษาเพื่อยื้อชีวิต โดยระบบสาธารณสุขไม่ได้เปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้ตัดสินใจเรื่องชีวิตและความตายของตนเองอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นถึงความรุนแรงเชิงโครงสร้างต่อสิทธิในการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตของตนเอง

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาโครงเรื่อง (plot) ในภาพยนตร์เรื่อง “ตม.” พบว่า แม้ภาพยนตร์จะอิงโครงสร้างแบบรูปตัววีที่ผู้ชมคุ้นเคย แต่สิ่งที่น่าสังเกตคือ การปิดเรื่องไม่ได้มุ่งคืนความสุขหรือผ่อนคลายความขัดแย้งตามแบบแผนดั้งเดิม หากแต่เลือกที่จะ “ปิดเรื่องแบบขมขื่น” (bitter ending) ที่สะท้อนถึงความไม่สมบูรณ์ในการแก้ไขปัญหาของผู้สูงอายุในโลกแห่งความจริง ความรู้สึกไม่คลี่คลายนี้จึงทำหน้าที่เป็นกลวิธีทางศิลปะที่ใช้ความคุ้นเคยของรูปแบบการเล่าเรื่องมาเป็น “กรอบคาดหวัง” ของผู้ชมก่อนจะหักล้างกรอบนั้นเพื่อขับเน้นข้อวิพากษ์ทางสังคม กล่าวคือ ชีวิตผู้สูงอายุจริง ๆ มิได้ลงเอยด้วยความสมบูรณ์หรือการเยียวยา หากยังคงเผชิญความเปราะบาง ความโดดเดี่ยว และความรุนแรงทางโครงสร้างสังคม

การเลือกใช้โครงสร้างดังกล่าวสอดคล้องกับข้ออธิบายของบอร์ดเวลล์และทอมป์สัน (Bordwell & Thompson, 2008) ที่ชี้ว่าโครงสร้าง exposition–rising action–climax–denouement ไม่เพียงเป็นแบบแผนในการจัดระเบียบเรื่องเล่า แต่ยังเป็นกลไกกำกับประสบการณ์ผู้ชม ทำให้ผู้ชมสามารถติดตาม เข้าใจ และมีอารมณ์ร่วมกับการดำเนินเรื่องได้อย่างเป็นลำดับขั้น ในกรณีของภาพยนตร์เรื่องนี้ ผู้สร้างอาศัยโครงสร้างที่คุ้นเคยเพื่อดึงผู้ชมเข้าสู่การรับรู้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ ก่อนจะใช้การปิดเรื่องเชิงขมขื่นเป็นเครื่องมือท้าทายประสบการณ์นั้น และเปิดพื้นที่สะท้อนคิด (reflection) เกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้สูงอายุในสังคม

ในภาพยนตร์เรื่อง “ตม.” ความรุนแรงถูกถ่ายทอดผ่าน 5 มิติหลัก เช่น ความรุนแรงทางกาย (physical violence) เช่น การบาดเจ็บ การล่ม หรือการถูกทำร้ายโดยตรง ความรุนแรงทางจิตใจและอารมณ์ (psychological violence) ที่ปรากฏผ่านความโดดเดี่ยว การถูกทอดทิ้ง หรือการถูกคุกคาม ความรุนแรงทางเศรษฐกิจ (financial abuse) ผ่านการหลอกลวง เอาทรัพย์สิน และบังคับโอนเงิน ความรุนแรงจากการทอดทิ้งละเลย (neglect) ซึ่งสะท้อนความเปราะบางของผู้สูงอายุที่ต้องเผชิญการอยู่อย่างลำพัง และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence) ที่ฝังอยู่ในระบบการศึกษา การแพทย์ และสถาบันทางสังคมที่จำกัดสิทธิการตัดสินใจของผู้สูงวัย โดยพบว่า ความรุนแรงทางด้านจิตใจนั้นถูกสื่อความหมายออกมาจากภาพยนตร์มากที่สุด ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของธนธร ภูมิ (2559) ที่พบว่า ความรุนแรงจากการการทอดทิ้งละเลยเป็นความรุนแรงที่พบบ่อยที่สุด รองลงมาคือการทำร้ายทางจิตใจและกายภาพ ความแตกต่างดังกล่าวอาจอธิบาย

ได้จากความต่างของสื่อและบริบทการศึกษา กล่าวคือ งานวิจัยของธนธรรณันมุ่งเก็บข้อมูลจากประสบการณ์จริงของผู้สูงอายุและครอบครัว จึงสะท้อนให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ขณะที่ภาพยนตร์ในฐานะงานศิลปะและการสื่อสารมวลชน เลื่อนนำเสนอความรุนแรงทางจิตใจเป็นหลัก เพราะเป็นมิติที่สามารถสื่อสารด้วยภาพ เสียง และการแสดงได้อย่างมีพลังทางอารมณ์มากกว่า อีกทั้งเป็นรูปแบบที่สร้างความสะเทือนใจและดึงดูดความสนใจจากผู้ชมอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ในเชิงสถิติความเป็นจริงทางสังคม ความรุนแรงจากการทอดทิ้งละเลยจะมีมากกว่า

ดังนั้นจึงสามารถอธิบายเกี่ยวกับความรุนแรงในผู้สูงอายุเป็น 3 ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

1. การสะท้อนรูปแบบความรุนแรงในผู้สูงอายุ

หากมองว่าภาพยนตร์เป็นภาพสะท้อนสังคม และสังคมก็สะท้อนกลับไปในภาพยนตร์ จากภาพยนตร์ “ฒ.” แสดงให้เห็นว่า ความรุนแรงในช่วงชีวิตของผู้สูงอายุแต่ละคนในสังคมไทยจะเกิดขึ้นหลากหลายรูปแบบได้แก่

บังอรเป็นตัวแทนของผู้สูงอายุในสังคมที่ป่วยติดเตียง อยากจะจากโลกนี้ไปในแบบไม่ทรมานแต่ก็ถูกลูกสาวดั่งรังเอาไว้ เธอในฐานะเจ้าของร่างกายไม่สามารถมีสิทธิในร่างกายตัวเองถือเป็น “ความรุนแรงทางกาย” เพราะความเจ็บปวดจากร่างกายภายนอกก็มาจากการไม่ยอมให้เธอกระทำในสิ่งที่เธอเองต้องการ แต่อีกภาวะที่มาจากร่างกายของบังอรเอง ภาวะที่ร่างกายเสื่อมถอยจนควบคุมไม่ได้ สื่อถึงการถูกบังคับโดยธรรมชาติของร่างกายเองซึ่งกลายเป็น “การทำร้าย” ทางกายที่บังอรไม่อาจต่อต้าน แต่ไม่เพียงเท่านั้น ความรุนแรงทางร่างกายทั้งสองมิติก็ส่งผลต่อจิตใจที่ต้องอยู่แบบบอบซ้ำ เกิดเป็น “ความรุนแรงทางจิตใจ” ขึ้นมา นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงกับ “ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง” ที่แม้ดวงพรลูกสาวจะไม่มองบังอรเป็นภาระ แต่ถ้าระบบดูแลหรือบริการสาธารณสุขไม่เพียงพอ ทำให้บังอรถูกซ้ำเติมด้วยความรุนแรงที่ซ่อนอยู่ในโครงสร้างทางสังคม การเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจไม่เพียงเกิดจากบุคคลในครอบครัวเท่านั้น แต่ยังมาจากระบบสังคมที่ไม่เท่าเทียม เช่น สวัสดิการที่ไม่เพียงพอ ผู้สูงอายุต้องพึ่งพิงลูกหลาน ทำให้มีโอกาสถูกเอารัดเอาเปรียบ ตลอดจนช่องว่างรายได้ที่ทำให้คนจนถูกกดให้เสียเปรียบด้านการเข้าถึงทรัพยากร ในมิติของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ยังมีประเด็นสำคัญอีกนั่นคือ การที่บังอรเขียนหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิต หรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วย (Living will) แล้วฝากหนังสือฉบับนี้ไว้กับดวงพร สามารถตีความในเชิงความรุนแรงได้หลายระดับ โดยขึ้นกับการเข้ารหัสของเรื่องราวและบริบททางสังคม การที่บังอรต้องเขียนหนังสือแสดงเจตนาล่วงหน้า แทนที่จะวางใจได้ว่าระบบสาธารณสุขและครอบครัวจะดูแลตามความเหมาะสม สะท้อนถึงความไม่มั่นคงทางสวัสดิการและความเหลื่อมล้ำของผู้สูงอายุในสังคมไทย รวมทั้งระบบการแพทย์ที่เน้นการรักษาแบบยืดชีวิต (life prolongation) โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพชีวิต ก่อให้เกิด “การถูกบังคับเชิงโครงสร้าง” ที่ผู้ป่วยถูกจำกัดสิทธิในการเลือกที่จะใช้ชีวิตระยะท้ายอย่างไร อีกทั้งกรณีนี้ยังเชื่อมโยงโดยตรงกับสิทธิการปฏิเสธการรักษาในไทยตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 12 และกฎกระทรวงปี 2553 ที่รับรอง Living Will ว่าหากมีคำสั่งแจ้งไว้ย่อมเป็นกรอบที่บุคลากรสาธารณสุขต้องเคารพ การที่เจตจำนงของบังอร “ไม่ถูกรับฟัง” จึงสะท้อนความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

หากมองในประเด็นของเสียงตง จะเห็นได้ว่าเขาต้องเผชิญกับสถานการณ์ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุที่ซ้อนทับหลายมิติและกระหน่ำเข้ามาในชีวิตอย่างต่อเนื่อง ความรุนแรงเหล่านี้มิได้จำกัดอยู่เพียงการทำร้ายทางร่างกาย แต่แผ่ขยายไปสู่มิติที่ลึกซึ้งยิ่งกว่า คือการกดทับทางอารมณ์ สังคม และเศรษฐกิจ ประการแรก “ความรุนแรงทางจิตใจ” เสียงตงประสบกับสภาวะความรู้สึกละเลย และไม่เป็นที่ต้องการของครอบครัวและสังคม ภาพยนตร์สะท้อนสภาวะนี้ผ่านองค์ประกอบทางภาพและเสียง (mise-en-scène) เช่น ความมืดในบ้านยามค่ำ คั่นที่ติดกับแสงไฟเล็ก ๆ รวมถึงการใช้เสียงดนตรีจากแผ่นเสียงเก่าที่ถูกเปิดซ้ำ ๆ เพื่อสร้างบรรยากาศโหยหาและความทรงจำที่ไม่อาจหวนคืน สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้ชมสัมผัสได้ถึงบาดแผลที่มีได้เกิดจากการถูกทำร้ายโดยตรง แต่เกิดจากการ “ถูกทำให้ไร้เสียง” ซึ่งในเชิงทฤษฎีถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ประการที่สอง “ความรุนแรงจากการเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ” ภาพยนตร์ยังชี้ให้เห็นการถูกเอารัดเอาเปรียบในด้านทรัพยากรและการเงินที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญ เสียงตงตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบจากบริบทสังคมที่ไม่ได้ปกป้องผลประโยชน์ของเขาแต่กลับทำให้เขาต้องสูญเสียหรือถูกเบียดเบียน สิ่งนี้เป็นด้านแรกของความรุนแรงที่สร้างเงื่อนไขให้เกิดความไม่มั่นคงทางจิตใจต่อมา

ในด้านความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับครูโสภีนั้น ส่วนใหญ่ปรากฏในรูปแบบ “ความรุนแรงจากการทอดทิ้งละเลย” ซึ่งถือเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างตามแนวคิดของ โจฮาน เกาตุง (Galtung, 1969) เนื่องจากมิได้ปรากฏผ่านการทำร้ายโดยตรง แต่เกิดจากการไม่ให้ความสำคัญ ไม่เหลียวแล และการลดทอนคุณค่าของผู้สูงอายุในสายตาของครอบครัวและสังคม การทอดทิ้งละเลยเช่นนี้สามารถมองได้ว่าเป็นการทำให้ผู้สูงอายุ “ถูกทำให้หายไป” จากพื้นที่ทางสังคมและความทรงจำซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชีระ กุลสวัสดิ์ (2563) เรื่อง “การกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุภายในครอบครัว: สาเหตุและแนวทางการป้องกัน” งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงไม่ได้เกิดขึ้นเพียงจากพฤติกรรมเฉพาะบุคคล แต่สัมพันธ์กับโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกมองว่าเป็น “ภาระ” ส่งผลให้เกิดการทอดทิ้งละเลยและล่วงละเมิดในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ความรุนแรงที่ครูโสภีเผชิญไม่ได้จำกัดเพียงแค่มิติของการละเลย แต่ยังสัมพันธ์กับ “ความรุนแรงทางร่างกาย” ที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการถูกทำร้าย ซึ่งทำให้ร่างกายของผู้สูงอายุได้รับบาดเจ็บ เสียสมรรถภาพ และถูกลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การกระทำนี้สะท้อนผ่านองค์ประกอบภาพของภาพยนตร์ เช่น มุมกล้องที่เน้นใบหน้าหวาดกลัว การใช้เงามืดตัดกับพื้นที่สว่าง และเสียงที่บีบคั้นอารมณ์ เพื่อเน้นให้เห็นถึงความเปราะบางและความไร้อำนาจของตัวละคร ผลลัพธ์จากการเผชิญทั้งความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงทางกายภาพนำมาสู่ “ความรุนแรงทางจิตใจ”

จากการตีความหมายเกี่ยวกับความรุนแรงต่อผู้สูงอายุผ่านภาษาภาพยนตร์สอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลธิดา สัมมาวงศ์ (2560) ศึกษาทัศนะของผู้สูงอายุและสมาชิกครอบครัวต่อการกระทำความรุนแรงพบว่าผู้สูงอายุและครอบครัวต่างรับรู้ถึงความรุนแรงเกิดขึ้นในระดับสูง โดยมีปัจจัยสำคัญที่สัมพันธ์กับความรุนแรง ได้แก่ ทัศนคติต่อความมีอายุและภาวะการพึ่งพา ขณะที่สัมพันธ์ภาพในครอบครัวไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยดังกล่าวสามารถนำมาเทียบกับภาพยนตร์ “ณ.” ซึ่งสะท้อนรูปแบบความรุนแรงต่อผู้สูงอายุทั้งทางกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และโครงสร้างผ่านตัวละครสำคัญ เช่น บังอร เสียงตง และครูโสภี ที่ล้วนเผชิญภาวะการพึ่งพาและการขาดสิทธิในการตัดสินใจ ตรงกับปัจจัยเสี่ยงที่กุลธิดาเสนอ อย่างไรก็ตาม

ประเด็นเรื่องสัมพันธภาพในครอบครัวกลับแตกต่างออกไป เพราะแม้เชิงสถิติจะไม่สัมพันธ์กับความรุนแรงแต่ภาพยนตร์กลับสะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าความสัมพันธ์เชิงครอบครัวและชุมชนมีส่วนเอื้อต่อการกดทับและความรุนแรงเชิงโครงสร้างอันแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการรับรู้เชิงประจักษ์กับการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ในสื่อภาพยนตร์

ไม่ว่าความรุนแรงในผู้สูงอายุจะก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาอย่างไร คนแต่ละคนจะเจอความสุขความรุนแรงคนละก็รูปแบบ คนละก็ครั้ง แต่สิ่งที่ทุกคนต้องเผชิญในสุดท้าย คือ “ความรุนแรงทางด้านจิตใจ” ที่จะเป็นก้นบ่อของความเจ็บปวดที่จะรองรับทุกความรุนแรงในชีวิตเอาไว้ ซึ่งความรุนแรงนี้จะแก้ไขได้หรือไม่นั้น ต้องขึ้นอยู่กับคนในครอบครัว สังคมรอบข้าง และท้ายสุดก็คือ ตัวของผู้สูงอายุเองที่ต้องก้าวผ่านความรุนแรงที่เกิดขึ้นในชีวิตให้ได้

2. พลวัต “ครอบครัว-ชุมชน” ในฐานะเงื่อนไขเสี่ยง

โครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่อง “ฅม.” พาผู้ชมเดินทางเข้าสู่ความคุ้นเคยของชีวิตครอบครัวและชุมชนที่ควรจะเป็นพื้นที่ปลอดภัย แต่กลับเผยให้เห็นพื้นที่เหล่านี้หาได้เป็นที่พักพิงไม่ หากกลับแปรเปลี่ยนเป็น “สนามเสี่ยง” ต่อความรุนแรงในหลายมิติ

เสียตงคือตัวอย่างสำคัญของพลวัตเช่นนี้ ความรักของพ่อที่ควรจะเป็นเกราะป้องกันลูกสาวกลับกลายเป็นช่องทางให้ตนเองถูกเอารัดเอาเปรียบทางการเงิน การยอม เสียสละเงินทั้งหมดมิได้เป็นเพียงการกระทำจากหัวใจ หากแต่เป็นผลจากแรงกดดันเชิงคุณธรรมที่ทำให้เขาลดทอนภูมิคุ้มกันต่อการโกง ภาพยนตร์สื่อสารความเปราะบางนี้ผ่านภาษาภาพยนตร์อย่างแยบคาย ทั้งเสียงโทรศัพท์ที่ดังซ้ำ ๆ การถ่ายภาพขาดไหล่มือที่สั่นขณะกดรหัสที่ตู้เอทีเอ็มและเสียงปลายสายที่เจาะทะลุความเจ็บของท้องถนน ทั้งหมดคือรหัสทางเศรษฐกิจ อารมณ์ที่ค่อย ๆ บีบคั้นผู้สูงวัยให้ยอมโอนอำนาจทางการเงินออกจากตัวเอง

บังอรเผชิญเงื่อนไขความเสี่ยงที่ต่างออกไปแต่ยังคงสะท้อนพลวัตของครอบครัวเช่นกัน ความกตัญญูของลูกสาวถูกประกอบสร้างให้เป็นภาพแทนของ “การดูแลที่ดี” ทว่าเบื้องหลังการดูแลนั้นกลับแฝงการตัดสินใจแทนที่ยึดอำนาจเหนือร่างกายผู้ป่วย ไม่ว่าจะเป็นการเพิกเฉยต่อหนังสือ “Living will” หรือการยื้อชีวิตด้วยเครื่องมือแพทย์ ภาพเครื่องช่วยหายใจ เสียงสัญญาณเตือนของเครื่อง และกรอบภาพที่บีบอัดเตียงผู้ป่วย ล้วนกลายเป็นสัญลักษณ์ของการยึดครองชีวิต ภายใต้หน้ากากแห่งความรักที่สังคมยกย่องว่าเป็นความกตัญญู

สำหรับครูโสภีแล้ว ความไว้นื้อเชื่อใจเชิงวิชาชีพที่มอบให้กับลูกศิษย์กลับหันกลับมาทำร้ายตัวเธอเอง ความสัมพันธ์ซึ่งควรจะเป็นพื้นที่ปลอดภัยกลับกลายเป็นบันไดนำไปสู่ความรุนแรงทั้งทางกายและทรัพย์สิน การถ่ายภาพผ่านกรอบประตู หน้าต่าง หรือแม้แต่ภาพจากกล้องวงจรปิด ทำให้บ้านของเธอถูกทำให้เป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะใครก็สามารถเจาะทะลุเข้ามาได้ ความใกล้ชิดที่ควรจะเป็นสายสัมพันธ์กลับกลายเป็นความเสี่ยงเชิงโครงสร้างของการไว้วางใจโดยไม่ทันระวัง

จะพบว่าทั้ง 3 เหตุการณ์จาก 3 ตัวละครหลัก สอดคล้องกับงานศึกษาของ อรรถพล ดำเนินผล (2564) เรื่อง “บทบาทศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน ตำบลท่าทราย จังหวัดนนทบุรี” ที่มองว่าควรมีการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาครอบครัว

ในชุมชน ในการทำงานในเชิงรุก คือการแก้ไข ประสาน และเฝ้าระวังความรุนแรงในครอบครัว สร้างความเข้มแข็งและป้องกันและลดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวให้กับชุมชน ทั้งมีการจัดโครงการอบรมและจัดกิจกรรมที่จะมุ่งเน้นให้ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำของ ชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกัน อาทิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล (รพ.สต.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) นอกจากนี้ในส่วนของเชิงรับ คือ การส่งเสริม ให้ความรู้ รวมไปถึง ถึงรณรงค์ให้ประชาชนรับรู้ถึงสิทธิและเข้าใจเรื่องความรุนแรงในครอบครัว

3. การสะท้อน “โครงสร้างสังคมไทย”

ภาพยนตร์เรื่อง “ณ.” มิได้เล่าเพียงเรื่องราวเฉพาะของตัวละครเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนพลวัตของโครงสร้างสังคมไทยในห้วงเวลาที่กำลังก้าวสู่ภาวะสังคมสูงอายุอย่างรวดเร็ว ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ปรากฏผ่านปัญหาและเงื่อนไขเสี่ยงที่ผู้สูงวัยต้องเผชิญทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว และโครงสร้างสังคมโดยรวม

ในตอนของเฮียตงนั้น ผู้ชมจะได้เห็นภาพชัดเจนของความเปราะบางที่ผู้สูงอายุมิต่ออาชญากรรมดิจิทัล และการฉ้อโกง แกดจ์คอลเซ็นเตอร์เข้ามาเป็นตัวแทนของอาชญากรรมสมัยใหม่ที่กำลังเติบโตทั้งในสังคมไทย และสังคมโลก งานวิจัยของ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2021) และรายงานจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติยืนยันตรงกันว่า ผู้สูงอายุคือกลุ่มที่เสี่ยงที่สุดต่อการถูกหลอก ลวง เนื่องจากขาดทักษะการใช้เทคโนโลยีและขาดผู้ช่วยเหลือปกป้องในครอบครัวและสังคมรอบข้าง จึงเป็นเป้าหมายที่เหมาะสมผู้กระทำผิดคือกลุ่มอาชญากรที่มีแรงจูงใจ และที่สำคัญคือ “การขาดผู้พิทักษ์” ทั้งจากครอบครัวและรัฐที่ทำให้การกระทำผิดเกิดขึ้นได้ง่าย

เรื่องของครูโสภีทำให้เราได้เห็นผลลัพธ์ของครอบครัวเดี่ยวและย้ายถิ่นที่อยู่ที่น่าไปสู่การทอดทิ้งผู้สูงอายุโดยไม่ตั้งใจ ครูโสภีถูกทำร้ายโดยลูกศิษย์และต้องเผชิญความโดดเดี่ยวทางสังคมจากการที่ครอบครัวไม่อาจอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิดจากสภาพสังคม ปรากฏการณ์นี้สะท้อนตรงกับข้อค้นพบของ Knodel และ Chayovan (2012) ที่ศึกษา “Inter-generational family care for and by older people in Thailand” โดยเน้นสังคมสูงอายุในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่าการเปลี่ยนจากครอบครัวขยายไปสู่ครอบครัวเดี่ยว และการเคลื่อนย้ายแรงงานออกไปทำงานต่างถิ่นส่งผลให้ผู้สูงอายุต้องอยู่เพียงลำพังและอยู่ในความเสี่ยงต่อการถูกละเลยจนถูกกระทำรุนแรงได้

ส่วนเรื่องของบังอร ได้เปิดพื้นที่ให้ผู้ชมได้ตั้งคำถามสำคัญเกี่ยวกับสิทธิช่วงท้ายชีวิต บังอรที่ถูกพันธนาการด้วยความคาดหวังจาก “ความกตัญญู” ของลูกสาวจนไม่สามารถกำหนดชีวิตและร่างกายของตนเองได้อย่างแท้จริง ปัญหานี้สะท้อนให้เห็นข้อถกเถียงร่วมสมัยในสังคมไทย แม้จะมีกฎหมายรองรับ “Living Will” ตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 12 (พรบ. สุขภาพแห่งชาติ, 2550) แต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากยังต้องอาศัยความเข้าใจจากครอบครัว บุคลากรทางการแพทย์ และที่สำคัญคือทัศนคติของสังคมไทยที่ยังคงยึดโยงกับวัฒนธรรมเรื่องความกตัญญูและความเหมาะสมในการดูแลผู้สูงอายุ

กล่าวโดยสรุป ภาพยนตร์เรื่อง “ฅ.” มิได้เพียงเล่าเรื่องของผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่ยังเปิดโปงให้เห็นความรุนแรงที่แฝงอยู่ในโครงสร้างชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งถูกซ้อนทับหลายมิติ ตั้งแต่จิตใจ เศรษฐกิจ จนถึงสังคม และในที่สุดได้กลายเป็นการสะท้อนเชิงวิพากษ์ถึงสภาพสังคมไทยที่ยังไม่พร้อมจะโอบอุ้มผู้สูงอายุในฐานะมนุษย์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์

1. ประเด็นความรุนแรงที่กระทบต่อผู้สูงอายุมีความละเอียดอ่อนและซับซ้อน การนำเสนอเรื่องราวลักษณะนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดลำดับอย่างรอบคอบ เพื่อควบคุมบรรยากาศทางอารมณ์และความรู้สึกของผู้รับสารให้สามารถติดตามได้อย่างต่อเนื่องและไม่เกิดภาวะต่อต้านหรือความไม่สบายใจเกินจำเป็น ดังนั้นผู้ส่งสารควรออกแบบการเล่าเรื่องด้วยโครงสร้างที่มีลำดับขั้น มีการปูพื้นฐาน สร้างความเข้าใจ และค่อย ๆ ขยายเข้าสู่ประเด็นที่มีความเปราะบาง โดยให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงเหตุและผลอย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อให้สารที่ต้องการสื่อสารสามารถสัมฤทธิ์ผล

2. การใช้รหัสภาพยนตร์ เช่น การจัดวางฉาก แสง สี มุมกล้อง รวมถึงการใช้วัตถุหรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายร่วมในเชิงวัฒนธรรม สามารถสร้างการตีความที่ลึกซึ้งและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของผู้ผลิตภาพยนตร์ ดังนั้นข้อเสนอแนะเชิงวิชาการคือ ควรให้ความสำคัญกับการผสมผสานรูปแบบการเล่าเรื่องด้วยภาษาภาพยนตร์และการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสาร เพื่อเพิ่มพลังทางความหมายและสร้างผลกระทบต่อนักผู้รับสาร

3. การนำองค์ความรู้และผลการวิเคราะห์ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างความเข้าใจแก่สังคมทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และนโยบายสาธารณะ เพื่อให้ตระหนักรู้ถึงรูปแบบและผลกระทบของความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม การสร้างองค์ความรู้และการเผยแพร่ต่อสาธารณะจะช่วยให้ผู้ครอบงำผู้สูง อายุเกิดความเข้าใจลึกซึ้งมากขึ้น และสามารถลดทอนปัจจัยเสี่ยงที่นำไปสู่ความรุนแรง

ข้อเสนอแนะเพื่อการทํารว้จยในครั้งต่อไป

1. งานวิจัยในอนาคตควรวิเคราะห์สื่อหรืองานศิลปะแขนงอื่นเช่น ซีรีส์ ละครโทรทัศน์ สารคดี สื่อดิจิทัล หรือคอนเทนต์ออนไลน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุและความรุนแรง เพื่อเปรียบเทียบลักษณะการเล่าเรื่อง อัตลักษณ์ตัวละคร และภาพแทนที่แตกต่างจากภาพยนตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อร่วมสมัยที่เข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่

2. การศึกษาในครั้งนี้เน้นการวิเคราะห์ตัวบทภาพยนตร์เป็นหลัก ในอนาคตควรมีการวิจัยที่สำรวจประสบการณ์ผู้ชม การตีความ และผลสะท้อนทางอารมณ์หรือความคิดที่เกิดขึ้นเมื่อเผชิญกับการนำเสนอความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในสื่อ เพื่อให้เข้าใจพลวัต “การรับรู้และการตอบสนอง” ที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมทางสังคม อันจะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวบท ผู้ผลิต ผู้รับสารได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. ควรเปิดพื้นที่เพื่อให้เกิดการบูรณาการแนวคิดจากสังคมวิทยา มานุษยวิทยา สาธารณสุข กฎหมาย และการสื่อสารเชิงนโยบาย เพื่อทำความเข้าใจประเด็นผู้สูงอายุในมิติที่ครอบคลุมทั้งทางสังคม วัฒนธรรม จิตวิทยา และโครงสร้างกฎหมาย การวิจัยเชิงสหวิทยาการเช่นนี้จะทำให้ได้ข้อค้นพบที่ลึกซึ้งและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เชิงปฏิบัติได้จริง

4. การศึกษาเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรม หรือระหว่างบริบทชนบทกับสังคมเมือง เพื่อสำรวจว่าความเปราะบางของผู้สูงอายุและพลวัตครอบครัว ชุมชนมีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร อันจะช่วยอธิบายให้เห็นมิติของ “โครงสร้าง วัฒนธรรม ความรุนแรง” ที่สัมพันธ์กันในบริบทที่กว้างขวางกว่า

เอกสารอ้างอิง

- กุลธิดา สัมมาวงศ์, สิริลักษณ์ โสมานุสรณ์, และชนนาถ สุ่มเงิน. (2560). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำความรุนแรงในผู้สูงอายุ ตามมุมมองของผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัว. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี*, 33(1), 90-103.
- จรรยาพร ศรีศตลักษณ์. (2556). *กลุ่มเปราะบาง Vulnerable Groups คือใคร มีข้อ พิจารณาด้านจริยธรรมอย่างไร*. สถาบันการพัฒนาการคุ้มครองการวิจัยในมนุษย์. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ธนธร ภูมิ. (2559). การทบทวนมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหา การกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต [บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ]. สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะสำหรับนักบริหาร. คณะรัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีระ กุลสวัสดิ์. (2563). การกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุภายในครอบครัว : สาเหตุ และแนวทางการป้องกัน. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 12(2), 111-127.
- พนิดา จงสุขสมสกุล, งามอาจ สิงห์ลำพอง, อุไรวรรณ ชัยชนะวิโรจน์, สุเมธ เหมะวัฒนะชัย, และณิกานต์ ทรงไทย. (2568). *SOA: ชุมชนนวัตกรรมเฝ้าระวังและช่วยเหลือเพื่อต้านความรุนแรงในผู้สูงอายุ*. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ. (2550). *หมวดที่ 1 สิทธิและหน้าที่ด้านสุขภาพ*. มาตรา 12.
- อรรคพล ดำเนินผล. (2564). *บทบาทศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน ตำบลท่าทราย จังหวัดนนทบุรี [รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต]*. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Barthes, R. (1991). *Image–Music–Text; Mythologies*. Hill and Wang.
- Bordwell, D., & Thompson, K. (2008). *Film Art: An Introduction*. (8th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (2024). *About Abuse of Older Persons*. <https://www.cdc.gov/elder-abuse/about/index.html?utm>
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 4(3), 167–191. <https://doi.org/10.1177/002234336900600301>
- Galtung, J. (1990). Cultural Violence. *Journal of Peace Research*, 27(3), 291–305.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage.

- Knodel, & Chayovan. (2012). Inter-generational family care for and by older people in Thailand International. *Journal of Sociology and Social Policy*, 32(11/12), 682–694.
<https://doi.org/10.1108/01443331211280719>
- Metz, C. (1974). *Film Language: A Semiotics of the Cinema*. University of Chicago Press.
- Monaco, J. (2000). *How to Read Film: The World of Movies, Media, and Multimedia*. Language, History and Theory (3rd ed). New York: Oxford University Press.
- WHO (n.d.). (2024). *Abuse of older people*. World Health Organization.
- UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime). (2021). *United Nations Surveys on Crime Trends and the Operations of Criminal Justice Systems (UN-CTS)*.
<https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/United-Nations-Surveyson-Crime-Trends-and-the-Operations-of-Criminal-Justice-Systems.html>